

Бабенко Катерина Сергіївна,
викладач Донецької музичної академії
імені С. С. Прокоф'єва,
здобувач Національної музичної академії
України імені П. І. Чайковського
ekaterina.chernozemova2011@yandex.ua

АЛОНИМІЯ ЯК ФЕНОМЕН АВТОРСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянуто теоретичні аспекти дослідження явища алонімії – специфічного феномена, що характеризується підписом твору ім'ям іншого композитора. Виступаючи окремим випадком проблеми авторства загалом, алонімія охоплює широке коло питань: теоретичні аспекти стилю, стилістики, стилізації, стильових показників деяких історичних епох, національних течій, композиторських шкіл, індивідуальних стилів композиторів. У музикознавстві алонімія виступає "небезпечною" зоною, у якій є вірогідність зробити безліч помилок у спробах дослідження не лише твору з неоднозначним авторством, а й музичної спадщини та стилістичних рис творчості його "авторів". Оприлюднення цього феномена допомагає відновити втрачене уявлення про цілісність музично-історичної спадщини композиторів як давнини, так і сучасності.

Ключові слова: авторство, алонімія, містифікація, псевдонім, немайнове авторське право.

Бабенко Катерина Сергеевна, преподаватель Донецкой музыкальной академии имени С. С. Прокофьева, соискатель Национальной музыкальной академии Украины имени П. И. Чайковского.

Аллонимия как феномен авторства: теоретические аспекты исследования.

Рассмотрены теоретические аспекты исследования явления аллонимии – специфического феномена, характеризующегося подписью произведения именем другого, реально существующего или существовавшего композитора. Выступая частным случаем проблемы авторства в целом, аллонимия охватывает широкий круг вопросов: теоретические аспекты стиля, стилистики, стилизации, стилиевых показателей некоторых исторических эпох, национальных течений, композиторских школ, индивидуальных стилей композиторов. В музыковедении аллонимия выступает "небезопасной" зоной, в которой возможно множество ошибок в попытках исследования не только произведения с неоднозначным авторством, но и музыкального наследия, стилистических черт творчества его "авторов". Обнародование этого феномена помогает восстановить утраченное представление о целостности музыкально-исторического наследия композиторов как прошлого, так и современности.

Ключевые слова: авторство, аллонимия, мистификация, псевдоним, неимущественное авторское право.

Babenko Ekaterina, a lecturer of Prokofiyev's Donetsk Music Academy, PhD-candidate of Tchaikovsky's National Music Academy.

Allonymy as a phenomenon of authorship: theoretical aspects of the study.

An attempt considered theoretical aspects of the study phenomenon allonymy in musicology is a specific phenomenon when the composition is signed by the name of another really existing or existed composer. As a particular case of authorship on the whole allonym, it covers a wide range of issues: theoretical aspects of the style, stylistics, stylization, stylistic indices of some historical

epochs, national trends, composer's schools, and individual styles of composers. Allonymy in musicology is "an insecure" zone where plenty mistakes can be done in trying to research not only the composition with controversial authorship but musical heritage and stylistic features of the creative work of the "authors" as well. The divulgation of this phenomenon helps to restore the lost concept about entirety of musical-historical heritage of the ancient and modern composers.

Key words: *authorship, allonymy, mystification, pseudonym, non-property author's right.*

Ну що тобі моє ім'я?
Воно як вітер у пустелі,
Як плескіт хвиль, що б'ють у скелі,
Як місяць, що в ночі сія.
О. Пушкін
(переклад Ю. Константа)

Однією з багатьох нерозгаданих таємниць у широкій панорамі наукових екскурсів про музику старовини (а в окремих випадках і сучасності) є авторство деяких творів. Особливої уваги заслуговують зразки, які з тієї або іншої причини були підписані чужим ім'ям. Даний феномен у науковому світі отримав назву алонімія. Саме теоретичні аспекти дослідження цього явища є епіцентром наукових інтересів автора даної публікації, мета якої – привернути увагу дослідників до проблем алонімії у музичному мистецтві.

Охоплюючи широке коло питань – теоретичні аспекти стилю, стилістики, стилізації, стильових показників певних епох, національних течій, композиторських шкіл, індивідуальних стилів окремих авторів, інколи вносячи корективи щодо їх біографії та характеристики авторського почерку, – алонімія виступає окремим випадком проблеми авторства загалом. З'ясуємо, що розуміють під поняттям "автор" представники різних наукових сфер. Перш за все, визначимо сферу застосування даного терміну: це всі області, пов'язані із творчістю – загальнозначимою (Бог як автор-креатор), науковою (вчені як шукачі істини), художньою (діячі мистецтв як творці шедеврів).

У зв'язку з універсальністю даного терміну наводимо юридичне його визначення: "автор (від лат. au/c/ktor) – творець художніх або публіцистичних творів, наукових досліджень, проектів, винаходів і т. ін." [7, 159]. Отже, автор – фізична особа, наполегливою працею якої створено твір, зокрема, у художній сфері це творець літературного, музичного та ін. твору, загалом – витвору розуму, втіленого засобами мистецтва.

До окресленої проблемної зони відноситься і поняття "авторство", найбільш вичерпне визначення якого, на нашу думку, міститься в "Енциклопедії епістемології та філософії науки" [19], де воно тлумачиться у трьох іпостасях:

1) інституція соціокультурного визнання індивідуального вкладу суверенного носія самосвідомості, ідеалів, ціннісних установок та інновацій творців культури і науки, виражених у творах, яким надається реальне або вигадане ім'я їх творця, присуджуються іменні премії, нагороди;

2) те, що втілюється в особливостях індивідуального стилю, манери письма, в авторському дискурсі від першої або від третьої особи і стає предметом рефлексії на певних етапах розвитку культури;

3) інститут інтелектуальної власності, регульований правовим законодавством.

Серед фактів, що мають силу доказового свідчення щодо приналежності твору певному автору Л. Опульська у статті "Доказові джерела атрибуції літературних творів" [9] наводить наступні:

- повний підпис, а також підпис суспільновідомим псевдонімом;
- складання автором списку особистих творів;
- включення надрукованого колись без підпису твору до авторизованого видання обраних творів або зібрання творів; до видання, яке здійснювалося особами, що близько знали автора й були свідками його творчості;
- свідчення, збережені в архівах редакцій, конторських книгах, гонорарних відомостях та обліках; свідчення про коло співробітників того або іншого періодичного видання, про час їхньої участі в ньому;
- автовизнання та автозаперечення, що містяться в автобіографіях, щоденниках, листах, мемуарах; замітки друкованих видань та рукописних збірок, які носять характер автовизнання та ін.;
- автографи.

Автограф (власний авторський рукописний текст) є джерелом встановлення оригінального (визнаного правильним) тексту твору, інколи зіпсованого спотвореннями друкарень, редакцій, цензури. Рукопис є цінним матеріалом для вивчення творчого процесу композитора, який нерідко стає важливим фактором у методиці наукового пізнання художнього твору в його "творчій історії" та, що головніше, часто є найважливішим засобом встановлення імені справжнього творця.

Якщо із визначенням термінів "автор", "авторство" та "автограф" картина більш-менш ясна, то з варіантами авторського підпису (парадокс якого полягає в тому, що деякі творці бажають бути відомими, а інші, навпаки, хотіли б залишатися incognito) проблема все ще залишається не визначеною. Назвемо найбільш відомі поняття, пов'язані з різновидами вказівки на авторство.

У випадку, коли автор підписує твір справжнім іменем, це називають "автономією". Підпис автора, окрім звичайного, може мати зашифрований вигляд – зашифровані випадки авторського підпису іноді називають також монограмою (знак, складений зі сполучених між собою, поставлених поруч або переплечених одна з іншою початкових букв імені та прізвища або зі скорочення цілого імені). В музиці монограми нерідко використовуються у самому нотному тексті (монограма Й. С. Баха "BACH", Д. Д. Шостаковича "DesCH" та ін.).

З давніх-давен багато художників, переважно живописці та гравери, використовували монограми у вигляді малюнку певної, завжди однієї й тієї самої фігури для позначення приналежності роботи саме йому. Так, секретар середньовічної монахині-композитора Хільдегарди Бінгенської монах Волмар примальовував під диктованими нею трактатами маленьку фігурку авторки, що було свідченням приналежності усіх описаних думок саме Хільдегарді.

Іноді підпис взагалі відсутній, оскільки авторство твору не викликає сумнівів. Таке трапляється у випадках, коли автор має яскравий, лише йому вла-

стивий "почерк", не схожий на інші (подібна тенденція "претензії на оригінальність" здебільшого зустрічається в музиці останніх десятиліть).

Якщо ж твір існує без зазначення імені творця і авторство взагалі не визначене – маємо справу з "анонімом" (від грец. *anonymos* – безіменний). У таких випадках парадоксальність полягає у тому, що відсутність автора отримує авторську фіксацію саме у цьому понятті ("автор – Анонім"). Можемо припустити певні причини, з якими пов'язана анонімна практика: колективна творчість (втвори народного мистецтва), релігійна установка (практика ченців), бажання реального автора залишитися невідомим з якихось лише йому відомих причин.

Наступний термін пов'язаний з тенденцією "вигаданих імен": "псевдонім" (грец. *Ψευδής* – вигаданий та *ὄνομα* – ім'я) – підпис, яким автор замінює своє справжнє ім'я [13]. Цікаво, що з розвитком Інтернету використання псевдонімів стало як ніколи актуальним: практично кожен користувач мережі має псевдонім, котрий прийнято називати "ніком". Псевдонімами користуються також сучасні естрадні музиканти, ві- та діджеї, артисти розмовного жанру.

Вигаданими іменами користувалися з давніх часів та з різних причин: з бажання сховатися від переслідувань цензури, показати автора не таким, яким він є насправді¹ та ін. Псевдоніми використовували також, прагнучи "розійтися" в іменах з іншою особою, що діє у цій сфері і носить таке ж саме або схоже ім'я². Інколи вигаданим ім'ям користувалися для того, щоб підкреслити якусь особливість автора чи його творчості (прагнення взяти ім'я, що "говорить", відповідне обраному роду діяльності, особистій творчій або цивільній позиції, естетичним перевагам епохи тощо)³. Псевдоніми використовували й задля того, щоб замінити дуже довге ім'я коротшим⁴.

Особливим випадком є колективні псевдоніми, покликані позначити єдиним іменем загальну діяльність групи осіб⁵.

Крім псевдонімів як таких, існує низка суміжних явищ, які при розшифруванні також іменуються псевдонімами. Так, варіантом псевдоніму є "криптонім" – підпис, що заміняє реальне ім'я на дуже далеке (і в змістовному, і у фонетичному плані). Криптонімом зазвичай користуються при оприлюдненні ризикованих у тому чи іншому відношенні творів⁶ або тоді, коли ці твори дуже відрізняються від тієї творчої діяльності, з якою міцно пов'язане справжнє ім'я автора⁷.

Інший різновид псевдоніму – "гетеронім" – ім'я, використане автором для частини своїх творів, виділених за якоюсь ознакою, на відміну від інших творів, що підписуються власним іменем або іншим гетеронімом. З гетеронімом автор ніби отримує друге життя, іншу біографію (таких "імен" може бути багато)⁸.

До категорії зашифрованих або недостовірних підписів творів мистецтва входить і дефініція "алонім".

Одним із найвідоміших алонімів у науковому світі XVIII століття є видання шотландським професором Дж. Макферсоном "Пісень Осіана" (1762) як перекладу з гельської мови на англійську шотландських старовинних легенд у віршах. Макферсон не оприлюднив оригіналів старовинних манускриптів, але й не зізнався у створенні блискучої підробки, що дала початок розповсюдженню

балад та поем у літературному світі. Не бажаючи "розвеселити" своїх супротивників перемогою, він відмовлявся натяками: "Скажу без будь-якого марнославства: здається, я здатний писати стерпні вірші, та запевняю моїх супротивників, що не став би перекладати те, чого не зміг би імітувати" [15, 151].

Якщо за формою підпису алонім пов'язаний з тенденцією вигаданих імен (псевдонімією), то у змістовній сутності – з явищем містифікації. Skorиставшись метафорою, запропонованою І. Поповою [11], можна припустити, що алонім синтезує риси карнавальної маски (яка не зростається зі справжнім ім'ям і легко знімається) від псевдонімії – з одного боку, та посмертної маски (що видає таємну іпостась особистості, виявляє приховані творчі сили автора, не втілені у його реальному імені – ідентифікувати їх не можливо, не здолавши межу життя та смерті) від містифікації – з іншого.

Поняття "містифікація" сходить до слова "містика". У "Глумачному словнику живої великоруської мови" В. Даля містика трактується як "вчення про таємниче, загадкове, надприродне, про прихований, алегоричний сенс <...>. Містифікувати – дурити, тішитися обманом, вводити в тривалу оману задля однієї забави <...>. Містифікація – жартівливий обман або тримання людини у забавній та тривалій помилці" [4]. У Літературній енциклопедії знаходимо наступне визначення: "Містифікації літературні (грец. – відкритий тайні та лат. – роблю) – літературний твір, авторство якого приписується певній реально існуючій, а інколи вигаданій особистості або видається за твір народної творчості; інколи супроводжується виготовленням хибного першоджерела тексту" [5]. Схоже визначення надає І. Попова "Літературна містифікація – текст або фрагмент тексту, дійсний автор якого приховує свою причетність до його виникнення, приписуючи авторство підставній особистості, реальній або вигаданій" [11, 3].

Нерідко до містифікації дослідники відносять випадки, коли у самому тексті автори використовують будь-якого роду шифрування, деколи з політичним підтекстом. Із принципом перекодування, зіткнення різних семіосфер пов'язує літературну містифікацію Є. Романенко, яка трактує це поняття як семантичну та стилістичну гру, правила якої (як і систему кодів, за допомогою яких її можна розкрити) встановлює не лише автор, але й епоха [12]. За М. Хольневою, містифікація, як елемент художньої структури літературного тексту, утворює світ хибної реальності, де художній образ починає наповнюватися трансформованими знаками та символами реальності [17].

Як бачимо, алонімія виступає окремим випадком містифікації поряд з іншими її різновидами (зміна дати написання твору, порядку рядків у віршах або віршів у збірнику, гра двосмислами, передача ролі оповідача персонажам своїх творів або комусь "за кадром", використання шифрів та ін.).

Дефініція терміну "алонім" сягає загального визначення, наприклад, у лінгвістиці, а саме у "Словнику російської ономастичної термінології" І. Подольської та "Словнику лінгвістичних термінів" О. Ахманової. У першій праці алонім трактується як "варіантне найменування будь-якого об'єкта" [10, 29], у другій – як "варіантне найменування особистості, географічного об'єкта і т. п." [1, 40]. За визначенням Р. Чижа, алоніми – "це паралельно існуючі у мові два або більше варіан-

ти імені людини, різних живих та неживих істот, а також предметів, об'єктів та явищ, що їх оточують" [18, 7].

Відштовхуючись від загальних значень, Р. Чиж виділяє наступні різновиди алонімів: алонім-псевдонім (повністю вигадане ім'я та прізвище), напівалонім (коли перед ім'ям/прізвищем реальної особи ставиться інше прізвище/ім'я), алонім-прізвисько, алонім-ініціали, алонім-анаграма (утворений за допомогою перестановки літер справжніх імені та прізвища автора), алонім-матронім (утворений з імені матері або її дівочого прізвища), алонім-аломорф (варіант, альтернант, дана конкретна маніфестація морфеми), алонім-геонім або топонім (вказує на місце народження або проживання), алонім-паронім (модифікація справжніх прізвищ), алонім-алограф (графічний варіант імені), алонім-латинізм (ім'я або слово, що було взяте з латинської мови), алонім-пренонім (справжні імена, взяті окремо або похідні від них), алонім-апоконім (утворений за допомогою відкидання початку або кінця справжніх імен і прізвищ), алонім-псевдогінім (жіноче ім'я, якщо їм підписувався чоловік), алонім-псевдотітлонім (вказує на помилкове звання, професію або посаду автора), алонім-алофон (варіант фонемі, дана конкретна маніфестація фонемі), алонім-калька (який є перекладом імені або прізвища на іншу мову), алонім-койнонім (загальний псевдонім, взятий декількома авторами, які пишуть разом), алонім-псевдоандронім (чоловіче ім'я та прізвище, якщо ними підписувалася жінка), алонім-етнонім (підкреслює національність автора), алонім-паліндром (підпис, утворений при читанні справжніх імен і прізвищ справа наліво) [18, 8-10].

Дефініції, що відносять алонім до сфери вигаданих імен (псевдонімії) містяться у Видавничому словнику-довіднику А. Мильчина: "Алонім – псевдонім, який є справжнім ім'ям певної особи" [6] та у Новому словнику іноземних слів: "Алонім – чиєсь справжнє ім'я, використане іншою особою як псевдонім [8]. Останні дефініції торкаються алонімії в контексті мистецтвознавства, зокрема, літературознавства.

Базуючись на цих визначеннях, пропонуємо власну дефініцію поняття алонімії для використання у галузі музикознавства. Алонімія в музиці – специфічне явище, що характеризується підписом власного твору іменем іншого композитора, який реально існує або колись існував. Вважаємо за важливе визначити також поняття "алонімний підпис" (підпис, що передбачає маніпуляції з іменем реального композитора, який не є насправді автором твору), "алонімний твір" (твір, авторство якого є алонімним) та "алонімія" (поняття, що вміщує і сутність цього різновиду авторського підпису, і увесь безмежний світ музичних творів, підписаних іменем іншої особи).

Серед причин виникнення алонімії пропонуємо розрізняти позасвідомий та свідомий аспекти. Несвідома алонімія з'являється тоді, коли твір стає алонімним випадково (завдяки невірному трактуванню авторства творів дослідниками, копіїстами, виконавцями, видавцями, а не самими композиторами). Наприклад, серед творів таких усесвітньо відомих композиторів, як Й. Гайдн та В. А. Моцарт, досить багато атрибутованих сумнівно (як стало відомо, понад 150 (!) симфоній у різний час помилково приписувалися Й. Гайдну⁹).

Примітно, що для розповсюдження позасвідомих алонімних творів дуже благодатним виявився докласичний період історії музики, з його загальностильовими тенденціями у творчості різних авторів. Тут ми маємо також нагоду говорити про різновид алонімії, який з'являється на історичній дистанції з мінімальною віддаленістю (тобто, автор дійсний та заявлений – люди однієї епохи). Схожість композиторських стилів зумовила плутанину з іменами авторів окремих музичних творів у середовищі дослідників, виконавців та редакторів-розповсюджувачів. Складність подібного роду алонімії полягає в тому, що з точною достовірністю визначити "винуватця" виникнення алоніму, як іноді й саме ім'я справжнього автора, майже неможливо.

Свідома алонімія виникає тоді, коли дійсний автор навмисно підписує своє творіння іменем іншої, реально існуючої людини. Твори такого роду розрізняються у відношенні професійної специфіки справжнього та заявленого авторів, а саме: "композитор-композитор", "виконавець-композитор" або ж "музикознавець-композитор" та ін.

Цікавими є випадки, коли маловідомі композитори підписують свої твори іменем славнозвісних композиторів-майстрів, щоб надати власним опусам більшої авторитетності, заручитися їх більш тривалим сценічним життям. Так трапилося, приміром, із циклом сонат для мюзету у супроводі клавесину під загальною назвою "Il Pastor Fido", автором яких був нібито А. Вівальді.

В історії музичного мистецтва з'являлися також алонімні твори, які виникали в результаті надмірної виконавської цікавості (відомі випадки, коли музиканти-виконавці вдавалися до створення власних композицій, близьких за стилем до творчості улюбленого композитора). Якщо ж автор використовує алонімний підпис "з минулого", маємо нагоду говорити про різновид алонімії, що виникає за умов певної історичної дистанції (як то Класицизм – Бароко, Сучасність – Ренесанс тощо). Відомо, що скрипалі Ф. Крейслер та С. Душкін публікували особисті твори для скрипки, підписуючи їх іменами віденських класиків та композиторів епохи бароко¹⁰. До вказаних містифікацій вдавався і ленінградський гітарист В. Вавілов, приписуючи свої твори Фр. да Мілано, Н. Нігріно, В. Галілеї та ін.

За аналогією з попередньою тенденцією може виникнути інший зразок професійної специфіки творців алонімного твору – "музикознавець-композитор". Так, Р. Джадзотто, італійський музикознавець ХХ століття, зазначав, що зробив реконструкцію знайденого ним фрагменту музики Т. Альбіноні, в той час як справжнім автором твору насправді був він сам¹¹.

Зустрічаються зразки свідомої алонімії на рівні історичної дистанції віддалених епох, які були зроблені з бажання "вписати" власне ім'я "як дослідника" в історію музики. Французький скрипаль М. Казадезюс опублікував начебто знайдений ним рукопис невідомого скрипкового концерту В. А. Моцарта під назвою "Аделаїда"¹². Сюди слід віднести також містифікацію М. Гольдштейна з Симфонією № 21, підписану іменем поміщика М. Овсяннико-Куликовського¹³ та ін.

Окремою групою умовно може бути виділена "містична" алонімія, показовим прикладом якої є випадок з американкою Розмарі Браун. У жовтні 1968 року

слухачів ВВС здивувало дивне повідомлення: "Зараз прозвучать твори Ф. Ліста, Ф. Шопена та Л. ван Бетховена, які були ними продиктовані з іншого світу Розмарі Браун..." [16]. Запрошені радіостанцією спеціалісти прискіпливо переглянули партитури усіх творів, що транслювалися. Дивовижно, але всі вони відповідали професійному "почерку" померлих композиторів. Цей випадок до тепер залишається загадкою: на думку багатьох видатних музикантів, таку музику неможливо підробити без багаторічних вправ.

Отже, як бачимо, користувачами алонімних підписів у різні часи стають і музикознавці, і композитори, і виконавці. Причини алонімії достатньо різні, але абсолютно точно, що "горизонти" подібних прикладів постійно розширюються, і саме ці твори часто стають відомими, концертними, що свідчить про високу художню якість та композиторську майстерність їхніх справжніх авторів.

Фактично явище алонімії пов'язане з авторським правом у юридичному розумінні та відноситься до сфери особистих немайнових прав автора. Найважливішим особистим немайновим правом є право авторства. Поміж іншого, згідно з цим правом, законом не забороняється автору обирати псевдонім. Наразі точаться дискусії стосовно доповнення цього права рядом важливих питань. Серед них питання гетеронімії – зазначення замість або поруч з ім'ям автора імені іншої особи, за згодою справжнього творця. Під поняттям гетеронім слід розуміти автора, що пише для іншої особи, яка випускає у світ твір від власного імені. Зауважимо, що без згоди автора така діяльність розуміється як плагіат. Ситуація ускладнюється тим, що гетеронімні твори не лише важко встановити – важко довести причетність до них як автора, так і замовника.

Гостро стоїть проблема використання псевдонімів, які співпадають з офіційним ім'ям третьої особи, якщо ця особа займається тим же різновидом діяльності, що й носій псевдоніма. Ця проблема тісно пов'язана з правом на алонім (у юриспруденції цей термін означає право використовувати при позначенні авторства імена, які співпадають з іменами реально існуючих осіб у разі, якщо особа, чиє ім'я використовується, займається іншим видом діяльності [14]). Втім, до тепер залишається відкритим питання стосовно цілеспрямованого приписування своїх творів реальним особистостям, які нині працюють або колись працювали у тій самій сфері.

Також слід зауважити, що у зв'язку із закінченням терміну дії авторського права багато творів, стаючи громадським надбанням, є мішенню для різного роду переробок, переосмислень, модифікацій, деколи навіть знущань та знівечень. Враховуючи "позаюрисдикцію" подібного різновиду "академічного злочину", на сьогодні спостерігається його значне поширення.

Глобальний оборот творів через Internet створив нові проблеми в області авторського права. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) бере активну участь у міжнародній дискусії з питань розробки нових норм охорони авторського права у кіберпросторі та вироблення міжнародних норм, спрямованих на запобігання несанкціонованого доступу до творчої продукції у цифрових мережах та її незаконного використання.

Отже, проблеми алонімії в музичному мистецтві сьогодні чисельні: це і з'ясування "складових" світу алонімії, і необхідність "прояснення" ситуації для

кожного конкретного зразку з виходом на корекцію знань про стильові показники творчості зазначених і справжніх авторів, а також уявлення про еволюцію певного жанру. Як нам здається, перевірки щодо авторства підлягають, перш за все, твори "несподівано" знайдені (як показує практика, такі зразки часто належать до сфери свідомої алонімної природи) та твори, атрибутовані двом/декільком авторам одразу в авторизованих довідниках/архівах (ці твори часто належать до сфери позасвідомої алонімії) – такі зразки слід відносити до кола творів гіпотетично алонімної природи, для більш докладного їх перегляду за індивідуально підібраним алгоритмом аналізу.

Оскільки музична алонімія – одна з найбільш "рухливих" сьогодні галузей музикознавства (відносно наповнення бази даних), а це завжди надихає зацікавленого дослідника розгадувати масу загадок, головоломок і таємниць історії музики, – хотілось би закінчити словами французького письменника, мислителя, мораліста Себастьян-Рош Ніколя де Шамфора: "Можна побитися об заклад, що будь-яка поширена ідея, будь-яка загальноприйнята умовність є нерозсудливою, оскільки прийнята найбільшим числом людей" ("Максими та думки", 1795).

Примітки

¹ Приховуючи національність, поляки Вільгельм Аполлінарій Костровіцький і Юзеф Теодор Конрад Коженювський стали французьким поетом Гійомом Аполінером та англійським прозаїком Джозефом Конрадом.

² Серед причин, що спонукали письменника Іллю Маршака стати Михайлом Ільїним, не останню роль зіграло небажання опинитися в тіні свого старшого брата Самуїла Маршака.

³ Українська поетеса Марія Петрівна Косач взяла псевдонім Леся Українка.

⁴ Це часто зустрічається, наприклад, у світі іспанських, португальських, латиноамериканських спортсменів та політиків: пригадаємо випадок з іменем Едісона Арантеса ду Насименту, що прославився під коротким ім'ям Пеле.

⁵ Кукринікси, Ніколя Бурбаки тощо.

⁶ Як-от "Роман з кокаїном" М. Агєєва, "Історія Про" Поліни Реаж.

⁷ Криптонім "Б. Акунін" (з яп. – "погана людина") взятий відомим філологом-японістом, перекладачем Григорієм Чхартішвілі при публікації детективних романів.

⁸ Зінаїда Гиппіус, наприклад, виступала з віршами під власним ім'ям, тоді як критичні статті публікувала під гетеронімом Антон Крайній. Віртуозно користувався гетеронімами португальський поет Фернандо Пессоа, який використовував понад 80 різних підписів для своїх творів; багато гетеронімів Пессоа мали власну фіктивну біографію, літературний стиль, "улюблені" жанри.

⁹ С. Блінова у книзі "Композитори "другого ряду" в історико-культурному процесі" пише: "Оригінальність та свіжість музики К. Ордонеза призвели до того, що багато його творів розповсюдилися під іменем Гайдна. Його симфонії та симфонії Гайдна до 1764 року були майже однаковими; в тому числі, впритул до 1955 року, Симфонія A-dur, що зберігалася у церкві Готвіг та, як тепер очевидно, без сумніву належала К. Ордонезу, усіма дослідниками оцінювалася як симфонія Гайдна. Довгий час приписувалася Й. Гайдну ... та у ряді старих публікацій видавалася під іменем Й. Гайдна Симфонія Es-dur барона ван Світена. При виконанні декількох своїх симфоній в Парижі Й. Гіровець з подивом дізнався, що одна з них (G-dur) виконувалася в усіх театрах та концертних залах як Favorite-Piece Й. Гайдна" [2, 87]. Інший приклад стосується одного із творів А. Вівальді: у 1991 р. датський вчений П. Ріом сповістив про віднайдення повної партитури *Beatus Vir* (psalm 111) RV 795 Вівальді у Саксонській національній бібліотеці (Дрезден). Її більш ранньому виявленню заважав той факт, що рукопис помилково приписувався Б. Галуппі [20].

¹⁰ 1905 року Ф. Крейслер "приписав" один із своїх творів А. Вівальді, бажаючи привернути інтерес публіки. Чарівний обман у результаті привів до того, що молодий французький скрипаль та музикознавець М. Піншерль вирішив присвятити себе дослідженню музики геніального венеціанця. У 1940 р. побачила світ масштабна праця М. Піншерля "Antonio Vivaldi at la musique instrumental" – видання, яке готувалося до друку протягом майже 40 років.

¹¹ У 1998 р. відомий музикознавець та музичний педагог, професор Люнебурзького університету Вульф Дігер Лугерт у співавторстві з Фолькером Шютцем опублікував у журналі "Praxis des Musikunterrichts" матеріали щодо авторства даного фрагменту (Адажіо). Стаття включала фрагменти листів із Саксонської земельної бібліотеки, у яких стверджувалося, що у зібранні бібліотеки такий твір Т. Альбіноні відсутній і ніколи у творчому доробку композитора не був виявлений.

¹² У 1959 р. у фельетоні Яна Поліщука, опублікованому в "Літературній газеті", згадувалося, що до подібних містифікацій вдавалися Ф. Куперен і навіть Ф. Ліст (який начебто підписував деякі свої твори іменем Л. ван Бетховена) [3].

¹³ Як згадував сам М. Гольдштейн, на створення Симфонії № 21 його надихнули бесіди з І. Дунаєвським і театрознавцем В. Чаговцем. Твір М. Овсянко-Куликовського, як стверджує М. Гольдштейн, був доречним в ситуації кінця 1940–50-х років. Симфонія виконувалась відомими радянськими музичними колективами – зокрема, її записав симфонічний оркестр Ленінградської філармонії під керівництвом Є. Мравінського. На прохання музикознавця В. Довженка – автора статті про М. Овсянко-Куликовського, М. Гольдштейн навіть вигадав біографію М. Овсянко-Куликовського – включаючи роки життя (1768 – 1846). Стаття була внесена до другого видання Великої радянської енциклопедії (1954, т. 30).

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Блинова С. Композиторы "второго ряда" в эпоху венского классицизма / С. Блинова // Композиторы "второго ряда" в историко-культурном процессе / ред.-сост. А. М. Цукер. – М. : Композитор, 2009. – С. 80–89.
3. Гольдштейн М. Воспоминания. Фрагменты [Электронный ресурс] / М. Гольдштейн. – Режим доступа: <http://www.odessitclub.org>
4. Даль В. И. Мистика / В. И. Даль // Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Т. 2. – М. : Олма-Пресс, 2001. – С. 280.
5. Литературные мистификации // Краткая литературная энциклопедия: в 9 т. Т. 4. – М. : Советская энциклопедия, 1967. – С. 167-169.
6. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник / А. Э. Мильчин. – М. : ОЛМА-Пресс, 2003. – 506 с.
7. Миронюк Г. І. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика / Г. І. Миронюк. – Т. 2. – К. : Кобзар, 1999. – 453 с.
8. Новый словарь иностранных слов. – by EdwART, 2009. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru>
9. Опульская Л. Д. Документальные источники атрибуции литературных произведений / Л. Д. Опульская // Вопросы текстологии. – 1960. – Вып. 2. – С. 9-51.
10. Подольская И. В. Словарь русской ономастической терминологии / И. В. Подольская. – М. : Наука, 1978. – 200 с.
11. Попова И. Л. Литературная мистификация в историко-функциональном аспекте : автореф. дис. ... канд. фил. наук : спец. 10.01.08 "Теория литературы" / И. Л. Попова; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. – М., 1992. – 19 с.
12. Романенко О. В. Художественная интерпретация пинкертоновских мотивов в литературной мистификации Майка Йогансена [Электронный ресурс] / О.В. Романенко. – Режим доступа <https://docviewer.yandex.ua>

13. Современная иллюстрированная энциклопедия. Литература и язык [под ред. проф. Горкина А. П.]. – М. : Росмэн, 2006. – 1682 с.
14. Стефанчук Р. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні (на прикладі особистих немайнових прав) [Электронный ресурс] / Р. Стефанчук. – Режим доступа: <http://www.pravoznavec.com>
15. Уайхед Дж. Серьезные забавы [пер. с англ. Л. А. Громовой и В. Б. Смиренского ; предисл. Е. Гениевой] / Дж. Уайхед. – М. : Книга, 1986. – 287 с. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.e-reading.club/chapter.php/Uaythed.html>
16. Усачев Е. Самые интересные и загадочные факты про человека. Жизнь после смерти. Музыка мною не пишется [Электронный ресурс] / Е. Усачев. – Режим доступа: <http://www.huminfakt.ru>
17. Хольнева М. А. Особенности художественной мистификации в романе Джона Фаулза "Волхв" : дис. ... канд. фил. наук : спец. 10.01.03 "Литература народов стран зарубежья (английская литература)" / М. А. Хольнева; Нижегород. гос. пед. ун-т. – Нижний Новгород, 2006. – 17 с.
18. Чиж Р. Н. Аллоним в контексте языковой картины мира (на материале немецкого языка) : автореф. дис. ... канд. фил. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / Р. Н. Чиж; Северо-Осетинский гос. ун-т им. К. Л. Хетагурова – Нальчик, 2010. – 20 с.
19. Энциклопедия эпистемологии и философии науки [гл. ред. Касавин И. Т.] – М. : "Канон +" РООИ "Реабилитация", 2009. – С. 19-23.
20. Talbot M. Vivaldi [Электронный ресурс] / M. Talbot. – Режим доступа: <http://anima-veneziana.narod.ru>

References

1. Akhmanova, O. S. (1969). Dictionary of linguistic terms. Moscow: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
2. Blinova, S. (2009). Composers of the "second raw" in epoch of Vienna Classicism. Composers of the "second raw" in historical-cultural process. A.M. Tsuker (Eds.). (pp. 80-89). Moscow: Kompozitor [in Russian].
3. Goldshteyn, M. Memories. Fragments. Retrieved from <http://www.odessitclub.org> [in Ukrainian].
4. Dal', V. I. (2001). Mystics. Explaining dictionary of great Russian language: in 4 vol. Vol. 2. (p. 280). Moscow: Olma-Press [in Russian].
5. Literary mystification. Short literary encyclopedia: in 9 volumes. (1967). Vol. 4. (pp. 167-169). Moscow: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
6. Milchin, A. E. (2003). Publishing dictionary. Moscow: OLMA-Press [in Russian].
7. Mironyuk, G. I. (1999). Intellectual property in Ukraine: legislative fundamentals and practice. Vol. 2. Kyiv: Kobzar [in Ukrainian].
8. New dictionary of foreign words. (2009). EdwART. Retrieved from <http://dic.academic.ru> [in Russian].
9. Opulskaya, L. D. (1960). Documental resources of attribution literary compositions. Voprosy tekstologii, 2, 9-51 [in Russian].
10. Podolskaya, I. V. (1978). Dictionary of Russian onomastic categories. Moscow: Nauka [in Russian].
11. Popova, I. L. (1992). Literary mystification in historical-functional aspect. Abstract of candidate's thesis. Mosk. gos. un-t im. M. V. Lomonosova [in Russian].
12. Romanenko, O. V. Artist interpretations of Pinkerton motive in literary mystification of Michael Jogansen Retrieved from <https://docviewer.yandex.ua> [in Ukrainian].
13. Gorkina, A. P. (2006). Modern illustrated encyclopedia. Literature and language. Moscow: Rasmn. [in Russian].